

УДК: 343. 21: 343. 341 (477)

*Лемешко О.М.,
доцент, к. ю. н., кафедра кримінального права № 1
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого*

*Трупатська М.І.,
студентка 3 курсу Національної юридичної
академії України імені Ярослава Мудрого*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ч 5 ст. 258 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ "ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ"

Терористичний акт (від лат. *terror* - страх, жах) є одним з найнебезпечніших злочинів проти громадської безпеки, який загрожує шкоду життю і здоров'ю людей, власності, довкіллю, нормальному функціонуванню органів влади, підприємств, установ, організацій. Як зазначає В. Ємельянов, "тероризм - багатобічне, багатопланове діяння, яке посягає одночасно на різні блага та сфери життєдіяльності людей, що охороняються законом" [1].

В останні десятиліття явище тероризму набуває все більш загрозливого характеру. Це пов'язано і з катастрофічним зростанням його масштабів. Що стосується України, то слід зазначити, що хоч даний вид злочинності і не має таких агресивних проявів, які мають місце в США, Росії, деяких країнах Західної Європи, проте він має серйозне підґрунтя для розвитку і існування в нашій країні, про що свідчать події сьогодення.

Не можна не погодитися з думкою В.С. Комісарова з приводу того, що "тероризм має тенденцію до зростання саме в перехідні етапи життя суспільства, коли в ньому створюється глибока емоційна атмосфера, а неусталеність є основною характеристикою базових відносин і соціальних зв'язків" [2].

М.В. Семікін зауважує, що "хоча в Україні поки, що відсутньої динаміки в частині створення терористичних груп і організацій не спостерігається, проте стійка несприятлива динаміка організованої злочинності, яка останнім часом поєднується з терористичною діяльністю, що на фоні змін в економіці, політиці, соціальній сфері, що відбулися в Україні, обумовлює необхідність проведення превентивної криміналізації" [3].

Слід зазначити, що боротьба в рамках правового поля з будь-яким суспільно-небезпечним явищем може мати не тільки характерний кримінальному законодавству каральний метод, а й метод заспокоєння. Одним з таких заспокоєвальних методів протидії злочинності є застосування звільнення від кримінальної відповідальності, що доктринально визначається як "передбачена законом відмова держави від застосування до особи, що вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, визначених Кримінальним кодексом України (далі - ККУ)" [4].

Напрочуд актуальною на сьогоднішній день є практика застосування спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, які

породжують не тільки практичний інтерес, а й інтерес теоретичного доктринального дослідження. Одним з таких видів є звільнення від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ч. 4 ст. 258 КК України, а саме за створення терористичної групи чи терористичної організації, участь в ній, матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи організації.

Зокрема, ч. 5 ст. 258 КК України "Терористичний акт" встановлює, що звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене в частині четвертій цієї статті, особа, крім організатора і керівника, яка добровільно повідомила про нього правоохоронний орган і сприяла припиненню існування або діяльності терористичної групи чи організації або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

При цьому при розгляді цього спеціального виду звільнення в кримінальному законодавстві України не можна не звернути увагу на деякі спірні та проблемні питання, що властиві йому.

На сьогоднішній день багатьох хвилює питання необхідності існування заскочувальної норми, передбаченої ч. 5 ст. 258 КК України. Наприклад, О.М. Пасенюк з цього приводу зазначає, що ч. 5 ст. 258 суперечить загальним засадам кримінального права і дає можливість активним учасникам та організаторам терористичних актів без підставно уникнути відповідальності. Крім того, умови звільнення від кримінальної відповідальності, визначені в цій частині, роблять можливим провокації такого злочину. Неприпустимим у цьому випадку є звільнення не на стадії неокінченого злочину (добровільна відмова від його вчинення), як це визначено ст. 17 КК України, а на стадії закінченого злочину, коли шире каліття може розглядатися судом тільки як обставина, що пом'якшує покарання [5].

З даним поглядом важко погодитися, адже сам по собі інститут звільнення від кримінальної відповідальності є засобом гуманізації кримінального законодавства, який не тільки був активно застосований законодавцем при прийнятті КК України, а до того ж має ґрунтовні перспективи розширення.

Важливе значення має й те, що заскочувальні норми, що застосовуються до учасників дій терористичної спрямованості, ширше застосовуються у законодавстві інших держав, таких, як Франція, Німеччина, Іспанія, Польща, Казакстан, Білорусь та ін.

Наприклад, КК РФ у примітці до ст. 205 встановлює, що особа, яка брала участь у готуванні акту тероризму, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона своєчасно попередженням органів влади або іншим способом сприяла відверненню здійснення акту тероризму і якщо в діях цієї особи не міститься іншого складу злочину. На думку В.С. Єгорової, основною причиною включення в КК РФ норми, що передбачає підстави звільнення від кримінальної відповідальності, є прагнення простимулювати осіб, що готують акт здійснення тероризму, до відмови до доведення злочинного задуму до кінця, сприяти попередженню даного злочину [6].

Все це підтверджує те, що наявність норми про звільнення від кримінальної відповідальності за створення, участь у терористичній групі чи організації, матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності такої групи чи організації у КК України, є доцільними обґрунтованими, а також підтверджує відповідність норм українського кримінального законодавства у сфері боротьби з тероризмом прикладу вирішення даної проблеми іншими країнами.

Іншим питанням є визначення сутності та змісту даного спеціального виду звільнення.

По-перше, передумовою даного виду звільнення є вчинення одного з трьох наведених у ч. 4 ст. 258 КК злочинних дій, а саме: 1) створення терористичної групи чи організації; 2) участь у ній; 3) матеріальне, організаційне, чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи або організації.

Необхідно зазначити, що підставою спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого ч. 5 ст. 258, є певна посткримінальна поведінка особи, що за своєю суттю, є діями, тобто свідомими вчинками людини, в яких проявляється її волевиявлення. Дана посткримінальна поведінка полягає, по-перше, у добровільному повідомленні правоохоронному органу про вчинення хоча б одного із злочинних діянь, що є передумовою звільнення від кримінальної відповідальності. Дане повідомлення може бути здійснене як в усній, письмовій, так і в будь-якій формі. Важливим моментом є те, що повідомлення повинне містити усі істотні відомості про вчинені даною особою злочинні діяння. Присвоєння певних відомостей виключає можливість звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 258. Добровільність повідомлення

полягає в тому, що особа повинна зробити його з власної волі, без стороннього примусу. При цьому ініціатива щодо здійснення повідомлення може виходити й від інших осіб, наприклад родичів. Повідомлення, що було зроблено вимушено, виключає можливість звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 258. Адресатами такого добровільного повідомлення повинні бути правоохоронні органи, перелік яких закріплений в Законі України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів". Мотиви повідомлення можуть бути будь-якими.

Другим імперативним елементом позитивної посткримінальної поведінки є вчинення одного з двох альтернативних діянь, а саме: 1) сприяння припиненню існування або діяльності терористичної групи чи терористичної організації, 2) сприяння розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації.

Що стосується першого з цих діянь, то воно полягає в тому, що в даному випадку тієї інформації, яку надає особа повинно бути достатньо для того, щоб нейтралізувати, припинити діяльність терористичної групи чи організації на різних стадіях її злочинної діяльності, тобто, до або після вчинення терористичного акту.

Що стосується другого, тут особа повинна надати правдиві відомості, активно сприяти, зокрема в отриманні доказів правоохоронними органами в процесі розкриття усіх злочинів, що готуються, або вже були вчинені терористичною групою чи організацією, незалежно від того, чи це терористичний акт або ж інші види злочинів.

Слід зазначити, що якщо особа володіє інформацією стосовно обох цих випадків, вона повинна надати її правоохоронним органам в повному обсязі для того, що бути звільненою від кримінальної відповідальності, адже альтернативність має місце лише в випадку наявності в особі інформації, дозволяючої сприяти одному з цих позитивних результатів.

Суттєвою проблемою є наявність у ч. 5 ст. 258 КК України вказівки на те, що особа звільняється від кримінальної відповідальності за вчинення діянь, передбачених ч. 4 даної статті, за умови, якщо в її діях немає складу іншого злочину. Проблема полягає в тому, що в науці немає єдиного розуміння даної умови. Наприклад, А.В. Павлімов вважає, що, якщо особа виконала усі умови звільнення від кримінальної відповідальності, які передбачені

відповідною статтею, проте в її діях є інший склад злочину, то така особа звільняється від кримінальної відповідальності (в нашому випадку - за злочинні діяння, передбачені ч. 4 ст. 258), й притягується до відповідальності за інший злочин.

Проте, нерідко, як зазначає Р. Соловйов, це зазначення "якщо в діях немає іншого складу злочину" розуміється таким чином, що якщо є у наявності інший склад злочину то він "перекреслює" й позитивну посткримінальну поведінку особи, тобто вона в даному випадку не буде відігравати ніякої ролі [7].

Ю.В. Баулін, розглядаючи положення ст. 258 КК України справедливо зазначає, що, вочевидь, останнє обмеження, яке міститься в ч. 5 ст. 258, фактично зводить нанівець можливість звільнення від кримінальної відповідальності [8].

А. Єндольцева для того, щоб запобігти вчиненню багатьох помилок в правозастосовчій практиці, пропонує взагалі скасувати дане обмеження з усіх статей КК, в яких воно присутнє [9].

Наявність даної вказівки у ч. 5 ст. 258 КК України, вводить правозастосувача в оману й стає перешкодою для винесення справедливого рішення по справі. Дане зазначення є приводом для багатозначного тлумачення, що звісно ж не може призвести до ефективної дії норми, що міститься у ст. 258. До того ж у юридичній літературі певні варіанти вирішення даної проблеми зустрічаються дуже рідко.

Думається, що все ж таки справедливим було б при дії підстав, передбачених у ч. 5 ст. 258 все ж таки звільняти особу від кримінальної відповідальності за даній злочин, а при наявності у її діянні складу іншого злочину, притягувати її до відповідальності тільки за нього, проте це лише версія й проблема залишається нагальною.

Аналізуючи вищенаведений матеріал можна зробити висновок, що не дивлячись на те, що явище тероризму ще не набуло в Україні таких катастрофічних масштабів, які ми маємо змогу спостерігати в світі, це не є підставою для відсунення даної проблеми на другий план й рішення законодавця щодо можливості застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності до даного виду злочинів можна вважати актуальним і прогресивним. Проте це не виключає наявності спірних і проблемних питань застосування даного спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності, що свідчить про можливість і необхідність його подальшого вдосконалення.

Література:

- 1) Ємельянов В. Об'єкт тероризму: його ознаки // Право України. - 1999. - № 11. - с. 104;
- 2) Комиссаров В.С. Тероризм, бандитизм, захват заложника і другие тяжкие преступления против безопасности общества. - М, 1997. - с. 61;
- 3) Семидін М.В. Створення терористичної групи чи терористичної організації: кримінально-правове дослідження: Монографія / за заг. ред. проф. В.П.Ємельянова. - Х, 2003. - с. 15;
- 4) Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної

- відповідальності: Монографія. - К.: Атіна, 2004. - с. 58;
- 5) Пасенюк О.М. Делні проблемні питання нового кримінального кодексу України // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вичення. - К. - Х, 2002. - с. 22-23;
- 6) Егоров В.С. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. - М, 2002. - с. 159;
- 7) Соловьев Р. Специальные виды освобождения от уголовной ответственности // Законность. - 2001. - № 11. - с. 30;
- 8) Баулін Ю.В. Вказ. праця - с. 248;
- 9) Ендольцева А. Институт освобождения от уголовной ответственности. - М, 2004. - с. 169.

УДК: 349. 22: 331. 106

Смагрова М.І.
доцент кафедри господарського права
Юридичного факультету ГУ "ЗДДМУ"

Турбіна Т.Ф.,
студентка магістратури
Юридичного факультету ГУ "ЗДДМУ"

**ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗГЛЯДУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ
ЗА ПРОЄКТ ОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Прийняття законів, які регулюють той чи інший вид трудових відносин, на практиці привело до того, що часом вони, як і слід було чекати, суперечать один одному, не підпорядковані загальним принципам, які повинні бути покладені в основу правового регулювання трудових відносин. Це є однією з причин порушення на практиці трудового законодавства і веде до виникнення трудових спорів. Тому наріла необхідність прийняття нового Трудового кодексу України, який би змінив та запровадив нові тенденції, спрямовані на подальше вдосконалення розгляду індивідуальних трудових спорів.

Проектом Трудового кодексу України, а саме у 9 книзі, назва якої "індивідуальні трудові спори", містяться загальні норми щодо розгляду індивідуального трудового спору. Вперше надається поняття індивідуального трудового спору, як розбіжностей між працівником і роботодавцем щодо укладення, виконання, розірвання трудового договору, дотримання норм трудового законодавства (ст. 422).

Сторони та предмет трудового спору визначені в ст. 423 проекту. Сторонами індивідуального трудового спору є працівник і роботодавець. Стороною індивідуального трудового спору може також бути особа, яка раніше перебувала у трудових відносинах з роботодавцем, а також особа, якій відмовили у прийнятті на роботу. Інтереси працівника

і роботодавця під час розгляду спору чи виконання рішення щодо нього можуть представляти адвокати, представники виборного органу первинної профспілкової організації або інші особи.

Предметом індивідуального трудового спору можуть бути розбіжності щодо встановлення або зміни умов праці, виконання вимог трудового законодавства, угод, колективного чи трудового договору, інших угод між працівником і роботодавцем тощо.

В статті 424 проекту зазначені сформовані раніше органи, що розглядають індивідуальні трудові спори, охарактеризована участь виборного профспілкового органу у роз'язанні індивідуальних трудових спорів. Так, індивідуальні трудові спори розглядаються судами, рішення яких є обов'язковими. Кожному гарантується право на захист у суді своїх прав і свобод, на оскарження неправомірних дій чи бездіяльності роботодавців, інших посадовиків і службових осіб.

За бажанням працівника він може звернутися за захистом своїх прав також до комісії з трудових спорів, яка утворюється в юридичних особах за місцем роботи працівника.

У другій главі цієї книги йдеться про типові процедури з розгляду індивідуальних трудових спорів.